

Gárdonyi Géza

Fehér Anna

betyár-történet 3 felvonásban

SZEMÉLYEK

Fehér László

Anna, Lászlónak a huga

Horváth Miklós, szolgabíró

Luca, Fehér László unokahuga

Veron néni - Fábián bácsi, Luca szülõi

Miska - Berci, Fehér László cimborái

Apolló néni, Fehérék cselédje

Manci, Fehér László szeretõje

Dömötör, Anna vőlegénye

Vőfély

Násznagy (a falu bírójaja)

Gügyü

Pandurkáplár

Salamon, lókupec

Ganges - Kolokány - Nánó - Abrincs, cigányok

Pap

Egy asszony

Mihály, hivatali szolga

Hóhér

Pandúrok, börtönörök.

Történik a mult század elején az Alföldön.

Először játszották Budapesten
a Királyszínházban 1905. november 24-én
ily szereposztásban:

Fehér László	Horváth Kálmán
Anna	Fedák Sári
Horváth Miklós	Vágó Béla
Luca	Szegedi Erzsi
Veron néni	Lenkeffyné
Fábián bácsi	Lenkeffy
Miska	Torma Zsiga
Berci	Bársony István
Apolló néni	Erdei Berta
Manci	Medgyaszay Vilma
Dömötör	Csiszér Arthur
Vőfély	Harsányi
Násznagy	Rátkai Márton
Gügyü	Parányi
Pandúrkáplár	Palotay Gyula
Salamon	Németh József
Ganges	Z. Molnár László
Kolokány	Gabányi László
Nánó	Cseh Iván
Abrincs	Boross
Pap	Tarnai Ernő
Egy asszony	Csiszérné
Mihály	Körmendy János
Hóhér	Lugosi

ELSŐ FELVONÁS

(Parasztszoba. Ablaka balközépen. Egyik ajtaja a balhátterben, a másik jobbközépen. Jobbközépen széles sifonér. A többi bútor mint a jómódú elsőszobában szokott lenni az Alföldön: jobb hátsó sarokban ágy; hátrább a sarokban zöldmázás cserépkályha; a háttér közepén kredencféle edénytartó, rajta rózsás tányérok, üvegek, poharak; balra, az ablakhoz közel, láda; fölötté tükör; mellette egyik felől szögön fókos, kulacs; másik felől tarka viaszgyertyák. A tükör fölött száraz barka. Az ajtó mellett szögön szűr és fekete báránybórsüveg. A falon, főképpen az ágy fölött, szentképek, köztük egy Mária-kép.)

I.

Fehér László, Anna.

LÁSZLÓ *(25 éves parasztleány, lobogós ingben, gatyában, sarkantyús csizmában. Az ablaknál kis kézi tükörben a bajuszát pödri. Büszke magatartású, vidám fiú. Haja csaknem vállig érő, parasztosan szétválasztott).*

ANNA *(16 éves komoly leány. Szintén ünnepi parasztruhában: piros csizma, fehér alapú virágos szoknya, de kék házikötény van rajta. A haja két ágba fonott, leeresztett. A bátyja mögött áll s a dolmányát tartja, hogy ráadja.)*

LÁSZLÓ *(a dolmányt magára ölti. A kárpit felszállása után csendesség. László csak akkor kezdi, mikor már a dolmányt vállig felöltötte s testhezállóra huzogatja):* Hát nézd csak Annuskám, minekelőtte az ágykérők érkeznének, átadom neked a pénzbeli vagyontádat. Ihol a ládám kulcsa. Nyisd fel. Ami benne van, a tiéd. *(A továbbiak alatt nyakkendőöt köt, s paraszti makrapipára gyújt.)*

ANNA *(a kötényével Laci csizmájáról a port veregeti):* Hát pénzt is kapok? Oh, édes bátyám, ne szegényítse magát érterem. Hiszen elég, hogy megosztotta velem a földet. *(A vállára teszi a kezét.)* Aztán egyszercsak kelmed is megtalálja a párját.

LÁSZLÓ: No csak pislants a ládába, mer aztán nem beszélgethetünk. Máma sokadalom, hónap lakadalom: szóhoz se jutunk a sok ember miatt.

ANNA *(e szavak alatt téován a ládához megyen. Felnyitja. Bámul).*

LÁSZLÓ: No csak vedd ki azt a két tányért. A tied. Neked gyűjtöttem. Ne mondja senki, hogy Fehér László üres erszénnyel eresztette férjhez a hugát!

ANNA *(bámuló mosolygással, vigyázva viszi a két tányért az asztal elé):* Mi ez? *(Leteszi. Félénken leemeli a kendőt az egyikről. Elámulva.)* Ennyi tallér!

LÁSZLÓ: Kettő híján kétszáz.

ANNA *(még félénkebben takarja fel a másik tányért. Méginkább bámulva):* Arany!

LÁSZLÓ: Kilencvenkilenc. De holnapra az is kerek száz lesz.

ANNA *(az aranyat meregetve, alácsurgatva, ámuló örömmel):* Mennyi pénz! Mennyi pénz! *(Egyszerre megdöbbenve mered a szeme a bátyjára.)* Hol vette kend ezt a sok pénzt?

LÁSZLÓ *(csak egy pillanatra árulja el, hogy a kérdés elevenére talált, aztán vállat von. Könnyedén)*: Gyűjtöttem. Lovakat cseréltem. Tudod. Meg akartalak lepni. Micsoda kérdés ez?

ANNA *(megöleli)*: Oh, bocsásson meg. Csak egy gondolat nyilalt át, egy oktan gondolat. Csak, tudja, mint mikor denevér illan el az ember szeme előtt. *(Irtózó vállrándítás.¹)* De milyen jó, hogy nem tudtam erről a pénzről: az éjjel még kevesebbet aludtam volna.

LÁSZLÓ *(egyszerűen)*: Keveset aludtál?

ANNA: Majdcsaknem semmit. Rettegtem. Az ember minduntalan hallja a sok zsványkodást: Most itt, most amott törnek fel istálót. Most már megmondom, László bátyám, hogy valahányszor nem volt itthon...

LÁSZLÓ *(nyugtalanul)*: Hogy tudod, hogy én nem voltam itthon? *(A szemét rászegezi Annára.)*

ANNA: Egyszer éjjel zörgést hallottam. Befutottam. Láttam, hogy az ágya üres. Aztán gyakran megnéztem. Sohse hallottam mikor elment, se mikor megjött. De mikor üres volt az ágya, felköltöttem Apolló nénit és itt reszkettünk, itt imádkoztunk együtt a Mária képe előtt, hogy az én jó bátyámat oltalmazza.

LÁSZLÓ *(a vállára teszi a kezét, s félig magához öleli)*: Szegény leány. Ha tudtam volna...

ANNA *(mosolyogva)*: Ugye, valami ablak alá járt, valami virágos ablak alá? *(Szerető szemrehányással.)* Megmondhatta volna. Ha maga szereti, én is szeretem.

LÁSZLÓ: Dehogyan.

ANNA: Ne tagadja. Egyszer virágot találtam a kalapja mellett: rózsabimbót. Ha ezt nem találtam volna, sohse mentem volna férjhez.

LÁSZLÓ: Mér?

ANNA: Nem hagytam volna el az én bátyámat, az én egyetlen testvéremet, aki nekem apám helyett apám volt, anyám helyett anyám. *(Megöleli és arconcsókolja.)*

LÁSZLÓ *(a szívére öleli)*: No, ne pityeregj.

ANNA: Csak addig szerettem volna várni mégis.

LÁSZLÓ: Jobb így. Dömötör derék fiú. Kár lett volna más lányhoz fordítani.

ANNA: De mi lesz magából Laci bátyám?

LÁSZLÓ: Hát, hugocskám, sohse vót úgy, hogy valahogy ne lett vóna. Ne törődj vele. Mit keseregjünk, mikor vidám nap virrad a házra. Térdig elkopik holnap a lábunk, annyit táncolunk. *(Tréfásan dalolva és Annát táncra rángatva.)* Haja rütyü, haja rütyő, szebb a szita, mint a szütyő. *(Ide-oda ficáncol és veri a csizmája szárát.)*

ANNA *(elmosolyodik, aztán ismét bánan.)* Milyen vidám tud lenni. Nekem, mintha saskör-mők szorítanak a szívemet. De tudom, hogy magának is fáj, hogy elvisznek. Csak színli a jókedvet. Engem meg nem csal László bátyám.

LÁSZLÓ *(sóhajt)*: Hát mit telessünk egyebet. Az a fő, hogy boldog légy. *(Érzelmesen.)* Én édes elszálló madárkám! egyetlen hugocskám! fehér galambocskám. De árva is lesz ez a ház tenélküled. *(Könnyet töröl. Aztán a fejét felkapja s balra ügyel.)* No már jönnek is. Tedd el hamar azt a pénzt. Fogadd a vendégeket.

¹ De kérem a színészt: ez csak átfutó borzadást jelent.

ANNA (*sebesen elteszi a pénzt. A kulcsot átadja*): De aztán sokáig ne maradjunk ám fenn.

LÁSZLÓ: Csak éjfélig, Annus. Lesz időnk aludni reggelig. (*Kifelé fülel.*) Senki. Még nem jönnek. (*Más hangon.*) Annyi lesz mindössze, hogy a szokott tréfákkal kikérik az ágyat, aztán asztalhoz ülünk, valamicskét falatozunk, borozgatunk! (*Élénken.*) Te, Annus, a végén danolsz egyet nekik! (*A falon fityegő citorát leveszi.*²) A húrja leereszkedett (*Igazítja.*)

ANNA (*elgondolkozva*): Nem, ma nem danolok. Engedje el. Tudja, hogy mindig engedelmeskedem, de ma ne kívánja.

LÁSZLÓ: Hát mért?

ANNA: Tudja, hogy ma tizenhetedike van. Tizenhetedikén halt meg szegény édesanyánk.

LÁSZLÓ (*búsan*): Igaz. Dehát ma kivétel lehetne.

ANNA: Nem tudok, ezen a napon nem tudok dalolni. És ma különösen... Úgy érzem, mintha a lelke velünk volna, mintha ma folyton mellettem lebegne.

LÁSZLÓ (*visszaakasztja a citorát*): Pedig örültek volna a vendégeink.

II.

Előbbiek, Salamon.

SALAMON (*az ablakon zörget. Kívül*): László gazda! Itthon van-e? (*Zsidós kiejtéssel beszél.*)

LÁSZLÓ: Kerüljön beljebb, Salamon.

SALAMON: Nem harapós ez a fene kutya?

LÁSZLÓ: Meg van kötve.

ANNA: Ki ez?

LÁSZLÓ: Kocsmáros a határszéli tanyán. Eredj ki kevéssé. Magam akarok vele beszélni.

(*Anna kíváncsian pillant Salamonra s el balra.*)

SALAMON (*belép balról*): Adjisten.

LÁSZLÓ (*kezelnek*): Meghoztad?

SALAMON (*körülpillant*): Nem lehetett. Tehetek róla, hogy nem lehetett?

LÁSZLÓ (*mérgesen*): Nohát akkor mehetünk! Kifele! (*Lábmozdulat.*)

SALAMON: De éjfélre meglesz. Istenuccse meglesz.

LÁSZLÓ: Éjfélre? Most mászkáljak-e hozzád éjnek évadján, mikor a hugom lakadalmára készülünk?

SALAMON: Hát vagyok én egy pénztár? Vagyok én egy bankócsináló?

LÁSZLÓ: De tartozol vele! Megmondtam, hogy nekem ma vagy holnap reggel egy aranyat és két tallért előteremts! Mennyivel tartozol már! Száz pengővel is. Azt gondolod, hozzád vagyok én kötve?

² Nem citera, hanem citora. Rajza látható Kovács János, Szeged és népe, 462. lap. Olyanféle szer, mint a borbélytambura.

SALAMON (*vállat von*): Mondtam én, hogy hozzám van kötve kend? Vigye a lovait maga a vásárra.

LÁSZLÓ: Holnap reggel meghozod a pénzt. Csak egy arany kell, meg két tallér.

SALAMON: Holnap reggel? Nem tudja László gazda, hogy Kőrösön vásár lesz? Hajnalban már megyek.

LÁSZLÓ: Az árgyélusodat!

SALAMON: No-no, csak ne mérgeelődjünk. (*Sunyítva körülpillant. Halkan.*) Az éjjel a báró ménését az erdő alá hajtják.

LÁSZLÓ Abbúl már nem eszünk. Kihirdették a statáriumot. Nem vagyok bolond.

SALAMON: A derest is füre eresztik.

LÁSZLÓ (*felvillamosódva*): A derest?

SALAMON: Közte lesz.

LÁSZLÓ: Az ezerpengős deres? az új?

SALAMON: Az. (*Körülpillant.*) Ha valaki nekem egy olyanforma lovat hozna, egy éppen olyanformát, egy szakasztott olyanformát, minekelőtte indulnék a vásárra, kétszáz pengőt megadnék érte.

LÁSZLÓ (*a tarkóját vakarja*): Bajos.

SALAMON: Csak két csikós őrzi. Az öregnek meghalt a fia. Otthon kesergi. A két csikós közül egyikkel beszélgettem. (*Jelentősen.*) Beszélgettem. Hát háromszáz pengőt adok félig aranyban, félig ezüstben a kantárért.

LÁSZLÓ: A kantárért?

SALAMON: A lóval együtt, egy éppen szakasztott olyanforma lóért. (*Elmenőben.*) Jó éjszakát, leányasszony! Szerencsés lakadalmat! (*El balra.*)

III.

László, Anna, később Apolló néni.

ANNA (*Salamonnal az ajtóban találkozik. Elbocsátja maga mellett. Lászlóhoz*): Mintha kocsi állt volna meg a szomszédban.

LÁSZLÓ: Bizonyosan a zsidó kocsija.

APOLLÓ (*öregasszony. Kovászos kézzel, konyhai ruhában*): Gyönnék, lelkem! Készen vagytok-e!

ANNA (*ijedten*): Be ne kovászozza a kilincset!

LÁSZLÓ: Elő van már a bor, Apolló néni?

APOLLÓ: Ott van lelkem, minden az asztalon. Asszonyokat is hittatok ma estére?

ANNA: Nem. Hacsak...

APOLLÓ: Ahogy kipillantok, látom, hogy szoknya is száll le a kocsiról. *(A könyökével nyomja a kilincset, úgy nyitja ki. Kívülről hangzik a szava):* Isten hozta, lelkem! Jaj! Még maguk is, angyalom?

ANNA *(az ajtóhoz fut, balra).*

LÁSZLÓ *(szintén az ajtó felé siet).*

IV.

Előbbiek. Luca, Veron néni, Fábián bácsi, utánok Miska, Berci.

MIND *(köszönnek):* Agyisten! Dicsértessék!

ANNA *(Veron néni nyakába repül):* Veron néni! Oh, de kedves, hogy olyan messziről eljöttek! Isten hozta. Te vagy-e Luca! Oh, hogy megnőttél, lelkem, angyalom!

LÁSZLÓ *(szintén ölelgeti Lucáékat):* Gyerünk a másik szobába, az tágasabb. *(Jobbra viszi őket. Az ajtóban Miskát és Bercit visszarántja.)*

V.

László, Miska, Berci.

(Mind a hárman makrapipából pipáznak.)

LÁSZLÓ *(sebesen susogva):* Ma este... a báró deresit.

MISKA, BERCI *(megvillanó szemmel):* Az ezer pengőt?

LÁSZLÓ: Az éjjel kint lesz a ménesben, az erdő alatt.

BERCI: De, ördögadtát, jó lesz abbahagyni, Laci!

LÁSZLÓ: Még azt elröpítjük!

MISKA: Tudod, hogy kihirdették a statáriumot!

LÁSZLÓ: Ötszáz pengőt is megad érte a zsidónk.

BERCI: Akit ma megfognak, holnapután lóg.

LÁSZLÓ: De nem fognak ám meg.

MISKA: A hamar-bíróság nem tréfál.

LÁSZLÓ: Ma utóljára, fiúk! Nekem még egy arany kell, meg két ezüst tallár. Megigértem, a hugomnak.

BERCI: A szolgabíró itt kujtorog a faluban.

LÁSZLÓ: De a pandúrok nincsenek itt. Aztán ha itt vónának is. *(Hősi mozdulattal vág a levegőbe.)* Tudjátok, hogy tegnapelőtt majd megszorítottak?

BERCI, MISKA: Nem.

LÁSZLÓ: Hát, hogy ti Kőrösön jártatok, magam néztem el Félegyháza felé. Egy berekben körülkerítettek, én az egyikre rásütöm pisztolyomat, avval hirtelen oldaltkanyarodok. Visz a sárga, mint a villám. De az egyik pandúrt előttem találom, annak úgy vágom a melléhez az üres pisztolyomat, hogy lefordul a lováról. Akkor meg egyszerre két pandúrt látok magam mellett. Kapom a fokost: egyik lovat orrba, másikat homlokra! Aztán a sötétségben hazaiszkoltam.

BERCI: Mondom, hagyjuk abba.

LÁSZLÓ *(hunyorítva)*: Éppen ma lehet legjobban. Nálunk vendégség van. A hugom ágykérői. Húsz tanunk lesz rá, hogy egész este itthon voltunk.

MISKA: Éppen arra lesz, hogy nem voltunk.

LÁSZLÓ: Dehogy is. Értsétek meg: félóra mulva olyan részek legyetek, mint Noé apánk!

BERCI: Hamarabb is lehet.

LÁSZLÓ: Én idecepellek benneteket ebbe a szobába. Ihol-e az ajtó kifelé. *(A sifonérhoz megy.)* Itt a hugom téli ruhái. Mögötte a fal ki van bontva. Holnap éjjel újra berakom. A falon túl ól. Az ólon túl patak. A lovam nyergelve áll a zsidónál. Negyedóra oda, negyedóra vissza.

BERCI, MISKA *(érdeklődve nézik a sifonér belsejét)*.

LÁSZLÓ: A zsidó befesti a lovat. Reggelre Kőrösen van vele. Háromszáz forint üti a markunkat. *(Bercihez)*: No erigyetek részegedni! *(Lökdösi őket kifelé.)*

BERCI: Viszket a nyakam. Nem szeretem ezt a dógot.

LÁSZLÓ: Mondtam, hogy ma utóljára. Holnaptól kezdve aztán olyan böcsületes emberek leszünk Miska, hogy a szentek is megsüvegelnek bennünket.

BERCI: De aztán ha mégis valami baj lenne.

LÁSZLÓ: Ugyan hogy lenne.

BERCI, MISKA: De ha mégis lenne.

LÁSZLÓ: Egymásra nem vallunk. Fogadjuk meg becsületszavunkra.

BERCI: Becsületszóra! *(Kezelnek.)*

MISKA: Te Laci! Errül a sifonérrul nem tud senki?

LÁSZLÓ: Senki a világon. Még a hugom se. Legfeljebb ha Mancsi. Lehet hogy borközbé kotyogtam neki. De azt se hiszem.

MISKA, BERICI: Az nem árul el.

MISKA: Ihol-e: farkast emlegettünk. *(El Bercivel jobbra.)*

VI.

Mancsi és László

LÁSZLÓ *(dermedten néz Mancsira)*.

MANCI *(cifrán öltözött menyecske. Arca eleinte nevetős. A hajában rikitó piros pántlikák)*: No ugye megleptelek!? A cigányok mondták, hogy a hugodnak holnap lesz a lakadalma. Szép: meg se hittál! De itt vagyok, mégis itt vagyok! *(Megöleli Lászlót.)* No hamar egy csókot, amíg magunk vagyunk! Aztán hadd lám az én Lacimnak a hugát.

LÁSZLÓ *(kedvetlenül megcsókolja)*: Mancsi. Nem szabad a hugomat ösmerned. *(Távolító kézemelés.)*

MANCI *(elképedve)*: Mér?

LÁSZLÓ: Ahogy jöttél, eredj. Eredj kérlek, eredj, eredj!

MANCI: Mi lelt téged?

LÁSZLÓ: Ez az egy hely az, ahol én nem vagyok én. Az Istenre kérlek tűnj el, mint az árnyék.

MANCI: Hogy beszélsz?! *(Hangsúly a hogyan van.)*

LÁSZLÓ *(szinte betegen)*: Kérlek! Ez szent hely!

VII.

Előbbiek, Anna

ANNA *(befut jobbról. A pohárszék felé tart)*: Pohár kell. *(Mancsi láttára bámulva áll meg.)*

MANCI: Ez a hugod?

ANNA *(idegenkedve néz rá. Azután a kezét nyújtja)*: Isten hozta.

LÁSZLÓ *(elhárítja a kezét. Annához)*: Vidd a poharakat.

ANNA *(félve)*: Ki ez?

MANCI: Lacinak a szeretője vagyok. *(Kihívóan néz Annára.)*

ANNA *(megrebben. Arcán öröm és ijedtség zavarog)*.

LÁSZLÓ *(nyersen, egy szájmozdulattal)*: Nem igaz! *(Annának parancsolón:) Vidd a poharakat.*

ANNA *(két poharat fölvesz. Bámulva néz újból Lacira és Mancira, s hűledezve el jobbra)*.

VIII.

Laci, Mancsi

MANCI *(kínos szünet után sértődötten)*: Mi volt ez?

LÁSZLÓ: Az én hugom kezét nem szabad érintened!

MANCI: Mért? Hát ki vagyok én? Mi vagyok én? Azért hogy csárdás az apám? A te hugod se pottyant magasabb fáról mint én.

LÁSZLÓ *(szenvetődően)*: Mancsi lelkem! Szeretlek, öllelek, csókollak. Csak itt, ebben a házban ne kívánd, hogy én a te Laci legyek! Eredj kérlek haza! Holnap, holnapután, világ végéig, a tied vagyok.

MANCI: De én meg éppen azt követelem, hogy ha szeretsz, bizonyítsd meg! Itt akarok lenni! Veletek mulatni! Szólítsd azonnal a hugodat! Parancsolj rá, hogy nyujtsa a kezét!

LÁSZLÓ *(kínlódván)*: Nem lehet.

MANCI: Követelem!

LÁSZLÓ *(vadul)*: Nem.

(Kívül víg cigányzene szólal meg.)

MANCI *(villámló szemmel)*: Nem?

LÁSZLÓ: Nem *(Kis szünet. Könyörgőn.)* Az ágykérők jönnek. Holnapután szívem a szívedé. De most... Csak menj! Eredj! Kérlek! *(Ordítva.)* Eredj!

MANCI *(elfojtott dühvel)*: Nem félsz tőlem?

LÁSZLÓ *(toppant)*: Eredj!

IX.

Előbbiek, Násznagy, Gügyü, Dömötör, később Apolló, Ganges, Nánó

MANCI *(ahogy az érkezettek belépnek, (a bal ajtón) a falhoz vagy bútorhoz húzódva áll. Még egyszer kérdően néz Lacira, s az érkezettek mögött haragvó arccal, összeszorított ököllel el)*.

NÁSZNAGY: Adjon Isten jó estét!

(Cigányzene: víg palotás.)

LÁSZLÓ: Isten hozta mindnyájokat. *(Kezel velök. Dömötört megöleli.)*

NÁSZNAGY: Hol a szép menyasszony?

LÁSZLÓ: Majd előjön az is. Tessenek leülni.

APOLLÓ *(lámpát hoz be³)*.

GANGES *(az ajtóban)*.

NÁNÓ *(mögötte fujja a klarinétot)*.

LÁSZLÓ: Hát tik hogy kerültök ide, füstös?

GANGES: Megéreztek a peccsenyeszagot, instálom.

NÁNÓ: Ahol Fehér László örvendezik, a cigány ott lelkendezik.

GANGES: Tudjuk, hogy él-hal a szép nótáér gazduram.

LÁSZLÓ: Holnap lesz a lakadalom.

GANGES: Éppen azért próbálgatjuk a hegedűnket, hogy holnap jól szóljon.

X.

Előbbiek, Vőfély, Anna, később Luca és a szülői

VŐFÉLY *(kívül)*: Itt hozom már. Megfogtam. *(Belép jobbról és Annát előre tolja.)* Elbujt a kamarába.

LUCA *(a szülőivel belép)*.

³ A lámpának ernyője legyen, hogy a lángja ne szúrja a nézők szemét.

DÖMÖTÖR: Hát ez kicsoda, ez a gyönyörű teremtés?

LÁSZLÓ: Ez a mi Lucánk.

ANNA: Akit annyit emlegettünk.

LÁSZLÓ: Eljöttek arról az egy napi járó útról.

DÖMÖTÖR: *(kezet fog)*: Hát egy rokoni csókot.

LUCA: Még nem. Majd csak holnap leszünk rokonok.

VÖFÉLY *(kiszól az ajtón)*: Ácsi! *(A zene elhallgat.)*

VÖFÉLY *(szavalva)*:

Meg vagyon a fészek takarosán rakva,
Amely az ifju párt holnap befogadja.
Megvagyon a fészek, csak pelyhe hiányzik,
Pehely nélkül még a jégmadár is fázik.
Eljöttünk tehát a menyasszony-ágyér,
Annyi áldás szálljon rája, mennyi ráfér.
Nem adjuk az ágyat bankóér, egy kádér,
Magát a menyasszonyt egy királyi várér.

GÜGYÜ: De nem addig van az. Ezt az ágyat nem ingyen csinálta az asztalos.

NÁSZNAGY: Nem is kívánjuk ingyen. Hát mi az ára?

GÜGYÜ: Száz forint, meg egy karajcár.

VÖFÉLY *(a vőlegényhez, násznagyhoz)*: Az egy karajcárt megadjuk.

NÁSZNAGY: Lassan, öcskös, ne pazald a vőlegény pízit, hátha az ágy annyit se ér. Nézzük csak, megvan-e mind a négy lába? *(Vizsgálja az ágyat.)*

VÖFÉLY: Nincs-e feltámoogatva? *(Vizsgálja az ágyat.)*

NÁSZNAGY: Nem szakad-e le a deszkája, ha ketten fekszenek bele?

LÁSZLÓ *(elhárító mozdulattal)*: A hugom előtt ezt ne folytassuk.

NÁSZNAGY: Szokás, hát csak szokás...

LÁSZLÓ: Ha szokás, ha nem, ezeket hagyjuk el. A többi tréfát nem, bánom.

ANNA *(Lucához)*: Valami rosszat mondott?

LUCA *(vállat von)*: Nem értettem.

XI.

Előbbiek, Miska, Berci.

MISKA és BERCI *(részegen; rogyadozó lábbal)*: E, hát ideszö-szö-szöktek? Mink is beleszo-szo-szólunk.

FÁBIÁN: Ájnye, de hamar elkészültek ezek!

LÁSZLÓ *(nevetve)*: Rakott szekér könnyen feldől. Gyerünk a másik szobába. Ott alkudjunk tovább pohár mellett. Döglöjtek ide, részeg disznók. *(A diványhoz vonszolja őket. Egyiket a diványra fekteti, másikat a divány mellé a földre.)*

MISKA és BERCI: Nem vagyok én részeg. Még há-három emberrel is kiállok.

MIND *(el jobbra. Laci, Berci és Miska kivételével)*.

XII.

László, Miska, Berci, később Luca és Anna, később Dömötör és a többi

LÁSZLÓ *(gyorsan felnyitja a sifonér ajtaját és kituszkolja őket. Utánok beszél)*: Jó erős árkányrúl el ne feledkezzetek! *(Mintha válaszolna.)* Erdőszélen! Ott-ott! A vadkörtefánál! *(Bezárja sifonérajtót.)*

ANNA *(futva jön Lucával. Vigan)*: A lámpást elfujjuk, a kendőnket elcseréljük. *(Lacihoz.)* Azt mondja a násznagy, hogy aszongya, nem ad addig pénzt az ágyér, ameddig azt nem látja, hogy a vőlegény sötétben is megösméri a menyasszonyát. Milyen tréfás ember! *(Elcseréli a vállkendőt.)* A kötényt is kösd eléd. *(Átdadja.)*

LÁSZLÓ *(kiszól az ajtón)*: Nem úgy lesz az hé. Sötétségben nem ítéltetjük meg, hogy eltaláltad-e? Kössétek be a szemit, oszt úgy jöjjön be.

ANNA: E, *(körülpillant)* hova lett a két elázott ember?

LÁSZLÓ: Kilöktem a disznókat a kertbe, a gyepre.

DÖMÖTÖR *(kívül)*: Szabad-e mán?

ANNA, LÁSZLÓ: Szabad!

DÖMÖTÖR *(belép az előbbiekkal. Ide-oda tapogat. Mind mosolygó arccal nézik. A vőfély egy kendőbe burkolt söprűt játszik Dömötör elé, aztán az öregasszonyt tolja elébe.)* Ez az!... *(Tapogatja.)* Nem. A néni. *(A vőfély magára veti a kendőt s eléje áll.)* Ez nem az. *(Türelmetlenül.)* Hát vezessetek hozzájok, hiszen csak az a kérdés, hogy megismerem-e a menyasszonyomat?

ANNA *(Lucával eléje lép)*: No itt vagyunk.

DÖMÖTÖR: De kijelentem, hogy ha megösmérem, meg is csókolom!

ANNA: Jó-jó! *(Lucával hirtelen helyet cserél.)*

DÖMÖTÖR *(megfogja Lucát. Rátapint a kendőjére, karjárt, derekára.)* Ez az! Ez az! *(Átkapja és mohón, hosszan megcsókolja az ajkát)* Csak az ő csókja lehet ilyen édes. *(Lekapja a kendőt.)*

MIND *(nevetik)*.

ANNA *(tréfásan agyabugyálja)*: Csak az ő csókja? az ő csókja?

DÖMÖTÖR *(tréfásan állja az ütéseket)*: Ha a tiedet nem ösmérem!

ANNA: Még csak az kellene!

DÖMÖTÖR *(a többihez)*: Azt mondta, hogy esküvő előtt nem csókol meg.

MIND: Aj! Ej! Mi a manó!

NÁSZNAGY: Ezt már nem hiszöm el!

ANNA *(komolyan)*: Fehér Anna a nevem, fehérén akarok az oltár elé állni.

VÖFÉLY: Nagy kögyetlenség.

NÁSZNAGY: Tulságos fehérség.

ANNA: Így fogadtam Máriának.

LÁSZLÓ: Dehát minek fogadsz ilyet?

(A zene megszólal.)

LÁSZLÓ: No ugorjunk egyet, mert múlik az idő.

MIND *(táncolva el jobbra)*.

LÁSZLÓ *(lekapja a szűrét a szögről, süveget nyom a fejére. Pisztolyt és árkányt kap elő a ládából. Az árkányt a nyakába veti. A pisztolyt az övébe tűzi. A láda nyitva marad. A szoba közepéről visszaugrik s behajtja. Innét a sifonérhoz. Beoson a sifonérba s bevonja maga után. Csettenés hallatszik)*.

XIII.

Anna, Luca, Dömötör, Vőfély

(A vőlegény betáncol a menyasszonnyal, a vőfély Lucával, aztán párt cserélnek. Úgy táncolnak, hogy el-elbocsátják a leányt. Egy ilyen alkalommal a vőfély fölfogja a gyertyát és táncolva próbál pipára gyújtani, de hogy nem sikerül, megáll.)

ANNA *(nevetve)*: No ilyen táncosom se vót még. Hát táncoljon a pipájával. *(Kifut.)*

VÖFÉLY: Ég már, Annus! *(Utána fut.)*

XIV.

Dömötör, Luca, később Anna

(Kézenfogva táncolnak, mikor a zene megáll.)

DÖMÖTÖR *(nem bocsátja el a leányt, hanem kezénél fogva magához vonja és a szemébe néz)*: Kire szokott ragyogni ez a tengermélységűs tündéri szemed?

LUCA: Még senkire. Vigyázzon, bele ne essen. Gyere csak, Annus, húzd ki a vőlegényedet a szememből.

ANNA *(belép)*: Mi baja? *(A haját igazítva lép be. A kérdése vidám, egykedvű.)*

LUCA: Szédül. *(Nevetve el.)*

DÖMÖTÖR: Olyan a szeme mint a tied.

ANNA *(vállat von)*: Rokonom. *(Tréfás szemrehányással.)* Sohse bocsátom meg, Döme, hogy nem ismert meg. *(Megüti.)*

(Ábrándos, halk zene a továbbiak alatt.)

DÖMÖTÖR: A kendőd rajta volt...

ANNA: Hát a kendőről talál rám? A szíve érzése nem mondta?

DÖMÖTÖR: Oh, lelkem, egyetlenem. (*Magához vonja.*) De most igazán megcsókollak, hogy tudjam a különbséget!

ANNA: Nem. Nézze: Mária ránk néz. (*A képre mutat.*) Mária-leány voltam.

DÖMÖTÖR: De micsoda bolondság ez, Annus!

ANNA: Nem az. Lássá, nekem kedves az a gondolat, hogy úgy állok oltár elé, mint a liliom, amelyet még nem érintett senki.

DÖMÖTÖR: Legalább az arcodat, a homlokodat...

ANNA (*mosolyogva*): Nem.

DÖMÖTÖR: Mert máskülönben azt kell vélnem, hogy nem enyém a szíved.

ANNA (*szemrehányón*): Oh!

DÖMÖTÖR: A szellő csókolhatja arcodat, a napsugár csókolhat, a szegfű, amelyet a hajadba tűzől, megérintheti az arcodat. Minden csókolhat, csak én nem?

ANNA: Istenem, hát oly türelmetlen!?

DÖMÖTÖR: Bűn, hogy annyira szeretlek?

ANNA (*habozva, kis szünet után*): Hát ha megigéri, hogy Máriára gondol azalatt...

DÖMÖTÖR: Igérem.

ANNA (*az arcát lehúnyt szemmel csókolni engedi.*)

(*Szünet.*)

XV.

Előbbie, Horváth

HORVÁTH (*magyarruhás, kardos alak*): Szerencsés jó estét. Azt hallom, itt a bíró. Őt keresem. (*Annát nézi.*)

ANNA (*Idegenül nézi, de tisztelettel*): Itt van.

HORVÁTH: Én a szolgabíró vagyok. Horváth Miklós a nevem.

ANNA (*Kezet nyújt. Nyájasan*): Isten hozta főbíró uram. Tessék leülni.

HORVÁTH: Hát mi van itt, hugám? Névnap, keresztelő, lakadalom, vagy tor?

DÖMÖTÖR: Csak egy kis összejövetel.

ANNA: Holnap lesz az esküvőnk. A bíró úr a násznagy.

HORVÁTH: Megengeditek, hogy megpihenjek egy perce.

ANNA: Oh, szívesen. Mingyárt küldöm a bíró urat, meg a bátyámat. (*Kifut. A kiáltása hangzik.*) Bátyám! Laci bátyám. Bíró uram!

HORVÁTH: Te vagy a vőlegény?

DÖMÖTÖR: Én, tekintetes főbíró uram.

HORVÁTH: Csinos leány. Irigyellek.

DÖMÖTÖR: Nincs ennek párja uram az Alföldön, de még tán az égbe se. Ihol a bíró úr. *(El.)*

XVI.

Horváth, násznagy

NÁSZNAGY *(jóval a végszó előtt lép be)*: Aggyisten, tekintetes főbíró uram. Valami baj van?

HORVÁTH *(az előtérbe vonja)*: Értesítést kaptam kéz alatt, hogy az éjjel egypár jómadarat foghatok.

NÁSZNAGY: Itt a mi falunkban?

HORVÁTH: Az erdő alatt.

NÁSZNAGY: Azér, mer a mi falunkban lókötő nem lakik. Nem olyan falu ez, tekintetes uram.

HORVÁTH: Nem gyanakszik senkire?

NÁSZNAGY: Itt legfeljebb csak a cigányok lopogatnak. De azok is csak afféle apró marhát, tekintetes uram.

HORVÁTH: A ház gazdája miféle ember?

NÁSZNAGY: Fiatal legény, mingyár jön az is, tekintetes uram.

HORVÁTH: Nem gyanus?

NÁSZNAGY: Hát csak nem vónék násznagya?

HORVÁTH: Jól van no. Majd elvárjuk.

XVII.

Előbbiek, Anna, Dömötör

HORVÁTH: Hát csak menjen: folytassa a násznagyi hivatalt.

ANNA *(bort hoz tálcán és két poharat)*: Szabad egy kis borral megkinálni? *(Tölt.)*

HORVÁTH: Hogyne, hugám, kivált ha a te egészségedre ihatok.

ANNA *(Dömötörhöz)*: Ugyan nézze már meg, hol a bátyám?

DÖMÖTÖR *(el)*.

ANNA *(a bíróhoz)*: Bocsánat, hogy csak magam fogadom. De mingyárt jön a bátyám is. Csak ketten vagyunk. *(Az ajtó felé pillant.)* Ő a gazda. Az imént két pajtása benyalintott, aztán ki-lódította őket a gyepre. Meglehet, hogy hazavezette őket. *(Két kezét az asztalra téve beszél.)* Tessék átjönni a másik szobába.

HORVÁTH *(mámoroson)*: Te bűbájos! Te gyönyörű!

ANNA (*hátra pillant*): Nekem beszél a tekintetes úr?

HORVÁTH: Hát kinek másnak? Tudod mért jöttem ide? (*Kezét az Annus kezére teszi.*)

ANNA: A bíró úrral akart beszélni.

HORVÁTH: Eszemágában se volt. Láttalak ezelőtt egy héttel a városban.⁴

ANNA: Fátyolt vettem és koszorút.

HORVÁTH: A szemem megállt rajtad. Utánad mentem, de eltűntél. Aztán ma láttalak újból, ahogy elmentél a községháza előtt. (*Csupahev a beszéde s folyton növekedőn.*)

ANNA: Az egyik nyoszolyólánynál voltam, aki a ruhámat varrja, a menyasszonyruhámat.

HORVÁTH: Ha parasztember volnék, nem venne el téged senki más.

ANNA (*Mosolyog*): De furcsákat beszél, tekintetes uram. Tessék: igyék.

HORVÁTH: Szegény lány vagy?

ANNA (*mosolyog*): Bizony csak ez a kis házunk, meg a földünk.

HORVÁTH: Gyere el hozzám gazdasszonynak, kis gazdasszonynak. Neked adok minden kulcsot. Te parancsolsz a háznál. Úri asszony leszel.

ANNA (*mosolyog*): De furcsákat beszél!

(*Kezét visszajáról az arcára téve néz reá, de nevetőn.*)

HORVÁTH: Te nem is ember vagy!

ANNA: Hát?

HORVÁTH: Parasztruhába öltözött tündér! Gyere el hozzám. Hagyd itt ezt a rongyos falut. Úri asszonynya teszek; selyemruhában jársz, minden ujjodra gyűrűt fűzök: a fizetésem mind a tied; mindenem a tied, mihelyt a küszöbömet átléped.

ANNA (*ábrándosan*): Nem értem, mit beszél. Ha azt mondja, hogy engem feleségül venne, hogy én főbíróné lehetnék, Dömötört akkor se hagynám el, nem, se a bátyámat. (*Az ajtóra pillant. Nyugtalanul.*) De hol marad ennyi ideig?

XVIII.

Előbbie, Dömötör, Cigányok, később Luca

DÖMÖTÖR: Ide cigány, ide, úri vendégünk van!

CIGÁNYOK (*az ajtóban állva húzzák tovább a csupa régi tánczenét. A cimbalmos bent az ajtó mellett.*)

HORVÁTH: Táncolsz velem egyet?

ANNA (*kérdően néz a vőlegényére. Vonakodik. Kifelé int.*) Luca!

LUCA (*bepöndül*).

⁴ A színész remélem nem hiszi ezt el!

ANNA (*bocsánatot kérő hangon*): Én már fáradt vagyok, tekintetes uram. Itt az unoka-testvérem.

HORVÁTH (*műértően néz Lucára. Néhány lépést táncol vele, aztán Dömötörhöz*): Csak nem félted tán tőlem a menyasszonyodat?

DÖMÖTÖR (*nevetve csap a levegőbe*): Ezer ördögtől se! (*Noszogatja Annát.*)

HORVÁTH (*elkapja Annát, s vele táncol tovább*).

DÖMÖTÖR (*Lucával táncol*)

ANNA: No, ne szorítson úgy magához!

XIX.

Előbbiek, Pandurkáplár. Násznép betolong

KÁPLÁR: Jelentem alásan, tekintetes főbíró uram, kerítik az erdőt!

HORVÁTH: Fogják?

KÁPLÁR: Kettő kimenekült, de egyet erősen szorítunk. Engem ideküldtek segítségért.

HORVÁTH: Csak maradj.

(*A zene megszakad.*)

NÁSZNAGY (*belép*): Hallotta tekintetes uram?

HORVÁTH: Arra várunk.

ANNA (*Horváthhoz*): Jaj, bár mind elfognák! Oly nyugtalanul alszunk egy idő óta! Folyton rettegetek.

DÖMÖTÖR: No valahára megnyugszik a falu!

HORVÁTH: A statárium majd elcsendesíti a megyét. (*A káplárhoz.*) Itt vagytok mind a hárman?

KÁPLÁR: Itt, az udvaron.

HORVÁTH (*kilép hajadon fővel*).

XX.

A szobában csak Döme és Anna marad

DÖME (*összevont szemöldökkel, nyugtalanul*): Hol van Laci?

ANNA: Nem tudom.

DÖME: Gyanús nekem, hogy ez a bíró éppen ide jött.

ANNA (*elképedve, sértődötten*): Mit gondol? (*Fájdalmas szemrehányón.*) Döme!

DÖME (*vállát vonogatja. Aggódva, szinte ijedten*): Régen odavan, és ez a hajsza... és az a másik két legény... az a színlelt részegség...

ANNA *(csaknem kiáltva)*: Döme! *(A falra néz. Megretten. Lázasan.)* A szüre... Hol van a szüre? A süvege... Hol van a süvege?... A láda... Pisztoly volt benne... A kulcsa... Benne van. *(Felnyitja a ládát. Rémülten hátrál.)* Szentséges Isten! De nem! Nem lehet, Döme! Hogy az én bátyám... *(Rámereszti a szemét. Horváth megjelenésekor félrehúzódik, s kioson. Kívül hangzik a kétségbeesett kiáltása.)* Bátyám! Hol van?

XXI.

Horváth, a Káplár, később Anna, még később Mind

HORVÁTH *(az előtérbe megy, s fölveszi a lovaglőostorát. A kalapot a fejére teszi. A káplár ráadja a köpönyegét. Az előtérben halkan a káplárhoz)*: Az a cefre azt mondta, hogy ki ne mozduljak ebből a szobából. De hogy a fenébe jöhetne ide?

KÁPLÁR: Azt már ű tudja, tekintetes főbíró uram. Asszony-áruháznak sohse hibáz a szava.

DÖME: Mégis kit üldöznek, tekintetes uram?

HORVÁTH: Lókötőt.

DÖME: De kit?

HORVÁTH: Azt magunk se tudjuk. A bárónak ma három lovát elvitték. Most az éjjel maga állt lesbe. A legszebb lovát kihajttatta, csalogatónak.

DÖME: De mégis csak van gyanú valakire?

HORVÁTH: Akire gyanú van, azokat már befogattam. No szervusz. Hát jó lakadalmat. Meglehet, hogy magam is benézek, ha erre járok. *(Kezet nyújt.)*

DÖME: Isten hozza, tekintetes uram. Szívesen látjuk.

ANNA *(halotti sápadtan belép. Kínosan színlelt nyájassággal)*: Csak nem megy el, tekintetes uram? Hova menne? Oh, nem bocsátom. *(Leveszi a köpönyegét.)* Innen nem lehet olyan könnyen elmenni. *(A bíróra mindig mosolyogva néz.)*

HORVÁTH *(tetszik neki a marasztalás)*: De, hallod, nekem dolgom van.

ANNA: Még nem is beszélgettünk. Tessék leülni. *(Beszéd közben kínos nyugtalansággal pillant hol az ablak felé, hol az ajtó felé.)* Még nem is koccintottunk. Dehogy bocsátom el. Inkább bekenem a széket szurokkal, hogy beleragadjon.

HORVÁTH: Jobban ragaszt engem a te két szép szemed.

ANNA: De tréfás ember a tekintetes úr. *(Tölt.)* Tessék! Igyak én is? A menyasszonynyal koccintani szokás.

HORVÁTH *(leül)*: Nohát, a kedvedért. *(Koccint.)*

ANNA: Köszönöm. Fenéig! Nálunk nem szokás a pohárban bort hagyni.

HORVÁTH *(nyugtalanul néz az ablak felé)*.

ANNA: Beszélgezzünk. Mit is tetszett mondani az imént? Olyan kedves volt a tekintetes úr.

HORVÁTH: Hogy a városban láttalak, és megállott rajtad a szemem.

ANNA: Rajtam? Mért? Nem látta, hogy jegygyűrű van az ujjamon? Hol tetszett állani akkor? Szép napos idő volt. És én nefelejcsszínű kék ruhában voltam, úgye, kékruhában voltam? Tessék, igyék. Igyak én is? A tekintetes úr egészségére.

(A távolból igen messziről tompa lövés hallatszik.⁵)

HORVÁTH *(figyel)*.

ANNA *(elejti a poharat ahogy megretten)*: Semmise volt. A kaput vágták be a szomszéd házban. Nehezen csukódik és én mindig megrettenek.

(A távolból két-három tompa lövés újra.⁶)

ANNA *(reszketve, a bíró figyelmének lekötésében lázzal dolgozva)*: Maradjon. Öröm-esténk van ma. Szereti a nótát? Melyik a nótája? Én szépen dalolok. Azt mondják, senki se dalol szebben. Citorázni is tudok. Magam verem hozzá. *(Lekapja a citorát, s az asztalra teszi.⁷)* Mondjak-e egy nagyon tréfás dalt? De ez igen neveltető. *(Nevet s pengeti az előjátékot.)*

HORVÁTH: Ejha. Ilyen nagy mester vagy te? Hát hadd hallom. De ne olyan messze ülj.

ANNA *(dalol reszkető hangon, mosolyogva, de a mosolygásán, pajkosságán át lehet látni a belső gyötrelmét, különösen a verssorok végén és ismétléskor)*

NÁSZNÉP *(mind beszállingóznak, s elképedve állnak hátul, az ajtó mellett)*.

ANNA *(dalol)*.

(A cigányok kívül pengetve (pizzicato) kísérik.)

„Lányom, lányom, rozmaringom,
Kerti virágszálom!
Elmennél-e a Jánoshoz,
Az eszemadtához?”
„Jaj anyám, a János,
Valamennyi mind álmos,
Nem megyek én ahhoz.”

„Lányom, lányom, rozmaringom,
Kerti virágszálom!
Elmennél-e a diákhöz,
Az eszemadtához?”
„Jaj anyám, a diák,
Olyan mint a gyöngyvirág,
Elmegyek én ahhoz.”

(A dal végén, ismétléskor, lövések közelebbről.)

⁵ Kérem a rendező urat, hogy el ne puskázza ezt a lövést. Elég egy halk dob-ütés.

⁶ Mint előbb.

⁷ Ha Anna személyesítője véletlenül távolról se rokona a fülemilének, Luca szerepét kell énekesnővel játszani. Akkor ez az egynehány mondat így változik: „Luca szépen dalol, én meg citorázok. Mondjunk-e egy nagyon...” stb.

ANNA: Semmi! A bútor pattant... *(Reszketőn, betegesen folytatja, meg-megszakadva lövéskor, egyre közelebb ülve.)*

(A lövések fokozatosan hangosabbak.)

ANNA *(kezeből lezuh a citora. A dal megszakítottan marad abban).*

MIND *(ijedten figyelnek).*

HANGOK *(kívülről):* Erre, erre! Szorítsd! Ott, az ól mögött! Itt! Itt!

(Lövések, dobogás, ropogás, recsegés.)

XXII.

Előbbie, László, Káplár, Pandurok

(A sifonér ajtaja nagy roppanással beszakad s Laci füstölgő pisztolylyal a szoba közepére bukik, arcra.)

KÁPLÁR *(ráveti magát. Laci küzd. Arccal fölfelé fordul. Az ajtón pandurok tódulnak be.)*

HORVÁTH: Kötözzétek meg! *(A lábát ráteszi.)*

ANNA *(sikoltva, védő mozdulatokkal):* A bátyám! Ne bántsák! Az én bátyám! Az én szerelmes egy-bátyám!

(Kárpit.)

MÁSODIK FELVONÁS

(Régi divatú, bolthajtásos úri szoba. Az előtérben jobbra, vagy inkább középen íróasztal. Rajta feszület és két gyertya, könyvek, iratok. Jobbra széles dívány. Balközépen nagy, rostélyos ablak, amelyhez emelvényen kell fellépni. Mellette ajtó. Jobbsarkon almárium. Balsarkon kályha. Jobbszögletben másik ajtó. A háttér közepén kredenc. A kályha mellett mosdóasztal. Képek. Fegyverek.⁸)

I.

Ganges, Nánó, Kolokány, Abrincs, Mihály

(A cigányok ruhája alatt látszik a hegedűk körvonala. Mind cigányosan beszél.)

MIHÁLY *(Öreg hajdú. Bevezeti balról a cigányokat)*: Itt álljatok meg. Semmihez ne nyúljatok. Mingyár jön a tekintetes főbíró úr. *(Rendez az íróasztalon.)*

GANGES: Instálom, tekintetes úr, igaz, hogy elítélték szegény Fehér Lacit?

MIHÁLY: Már benn is ül a siralomházban.

CIGÁNYOK *(sajnálkozva csóválják a fejöket)*: Aj-aj, szegény!

GANGES: Dehát akkor mér hivattak bennünket? Vagy még ki lehet menteni? Mink kimentjük, kihúzzuk a sárbúl.

MIHÁLY: Dejszen ki nem húzza azt már hat ökör se. *(El balra.)*

KOLOKÁNY: Mit tudja ez a bibaszt!

GANGES: Szamár paraszt! Szobasöprögető! Minket azér híttak, hogy bizonyítsuk az ártatlanságát.

CIGÁNYOK: Bizonyítjuk, bizonyítjuk.

GANGES *(utasító hangon)*: Te azt mondd, hogy mindvégig otthon vót.

NÁNÓ: Tréfából csinálta az egészet.

KOLOKÁNY: Legjobb azt mondani: Se nem láttam, se nem hallottam semmit!

ABRINCS: Az utolsó órában jut eszükbe, hogy minket is megkérdezzenek.

GANGES: Kimentjük. Hányszor kihazudtam én magamat a törvény markából, hajajaja!

NÁNÓ: Én azt mondom, hogy részeg volt; a padláson aludt, aztán ijedtében bukott be a sifonéron át.

GANGES: Akármit mondotok, csak az igazat ne mondjátok, ez a fő!

⁸ Ami itt jobbra-balra van jelezve, lehet fordítva is, - ahogy a színháznak alkalmasabb.

II.

Előbbiek, Horváth, később Mihály

MIND *(hajlongva)*: Csókolom kezét. Szerencsés jónapot kívánok nagyságos, méltóságos főbíró úr!

HORVÁTH *(hajadonfővel jön balról. Házi magyar ruhában, kard nélkül. A hóna alatt akták. Hosszúszárú tajtékpipából füstöl. Leül az íróasztal mellé. Csenget)*.

MIHÁLY *(benyit a baloldali ajtón)*: Tessen parancsolni, tekintetes főbíró uram.

HORVÁTH: Bodó Miskát és Tószögi Bercit vezessék ki a tömlöcből. Itt álljanak a folyosón.

MIHÁLY: Igenis. *(Jobbra el.)*

HORVÁTH *(a cigányokhoz)*: Ösmeritek ezt a két legényt. *(Nem kérdés. A továbbiak alatt is száraz hivatalos hangon beszél. Beszédén érzik a hivatalos unalom.)*

CIGÁNYOK: Sohse láttuk, instálom. Hírit se hallottuk.

HORVÁTH: Micsoda bolond beszéd ez? Hát nem egy faluból valók vagytok?

CIGÁNYOK: Nem.

HORVÁTH: De a Pogány-csárdát csak tudjátok hol van?

CIGÁNYOK *(összenéznek)*.

GANGES: Sohse hallottam azt a csárdát.

CIGÁNYOK: Sohse hallottuk.

HORVÁTH: Ejnye, gazemberek! Hát nem ott muzsikáltatok minden este?

GANGES: Az más csárda, instálom.

CIGÁNYOK: Más csárda.

HORVÁTH: Micsoda csárda?

GANGES: Sokféle neve van, csókolom a kezét-lábát, mit tudjuk mink a sok közül? Úgy is híjják: Kása-csárda, úgyis hogy Fecske-csárda, Kurjantó, Aranyódalú, Darázs-csárda, Szép Mancsi csárdája. De azt, amit a méltóságos főbíró úr kérdez, nem ismerjük.

CIGÁNYOK: Nem ismerjük.

HORVÁTH: Figyelmeztetek benneteket, hogy a vallomástokra meg kell esküdnötök.

GANGES: Megesküszünk!

CIGÁNYOK: Megesküszünk!

GANGES: Sülyedjek el, ha nem mondok igazat.

KOLOKÁNY: Farsang elején húzza össze a görcs az ujjomat.

NÁNÓ: Mink mindig igazat mondunk.

HORVÁTH *(tollat márt tintába. Ír. Gangeshez)*: Mi a neved?

GANGES: Ganges, csókolom a kezét-lábát.

HORVÁTH *(írja)*: Másik neved?

GANGES: Másik nincs, csókolom a kezit-lábát.

CIGÁNYOK: Nincs neki másik.

HORVÁTH *(türelmetlenül)*: Már hogyan volna.

GANGES: Nincs, instálom. Minek is vóna. Elég nekem egy is. Néha még az se kell.

HORVÁTH *(ordítva)*: Keresztneved!

GANGES: Nincs instálom, nem vagyok megkeresztelve.

HORVÁTH *(mérgesen ránéz. Aztán a másikhoz fordul)*: Hogy hínak?

KOLOKÁNY: Kolokány, csókolom a kezit-lábát.

HORVÁTH: Ha te se vagy megkeresztelve, úgy ütlek pofon...

KOLOKÁNY: Megvagyok instálom hétszer is.

CIGÁNYOK: Megvan.

HORVÁTH: Hát mi a keresztneved?

KOLOKÁNY: Fáni, Juli, Mária, Magda...

HORVÁTH: Micsoda bolondokat beszélsz!

KOLOKÁNY: Csókolom a kezit-lábát, engem mindig leánynak kereszteltek, mert úgy több ajándékot kapott az anyám.

CIGÁNYOK: Így van, így.

HORVÁTH *(Nánóhoz)*: Két nevet mondj, mert... *(Pofont mutat.)*

NÁNÓ: Nánó, Nánó, csókolom a kezit-lábát.

HORVÁTH: Nánó nem név.

NÁNÓ: Név az, csókolom a kezit-lábát. Cigány név.

CIGÁNYOK: Cigány név.

HORVÁTH *(Abrincshoz int)*.

ABRINCS: Abrincs.

HORVÁTH: Az nem név.

ABRINCS: Tudom, csókolom a kezit, de a másik nevemet elfelejtettem. *(A fejét két kezébe fogja.)* Mióta itt vagyok, egyre azon töröm a fejemet, de sehogy se jut az eszembe.

HORVÁTH *(csenget)*: Hát becsukatlak, hogy eszedbe jusson.

MIHÁLY *(megjelenik)*.

ABRINCS *(hirtelen)*: Már eszembe jutott instálom.

HORVÁTH *(kérdően néz rá)*.

ABRINCS: Kisnádasi Ignác. Az apám nevéől jutott az eszembe, csókolom a kezit-lábát.

CIGÁNYOK: Az, az, így híjják.

III.

Előbbiek. Miska, Berci, két őr, jobbfelől jönnek, Mihály

CIGÁNYOK: Ismeritek ezt a két legényt?

CIGÁNYOK: Sohse láttuk.

HORVÁTH *(Mihályhoz)*: A korbácsomat!

MIHÁLY *(lovagló-korbácsot akaszt le a fegyverek mellől s az asztalra teszi)*.

CIGÁNYOK *(ezalatt összenéznek)*.

HORVÁTH *(a korbácsot a kezébe véve feláll)*: Nem láttátok?

CIGÁNYOK *(keservesen)*: Láttuk, láttuk.

GANGES *(mikor már a bíró a korbácsot leeresztette)*: Csak azt nem tudjuk, kicsodák?

CIGÁNYOK: Nem tudjuk kicsodák.

HORVÁTH *(Kolokányhoz)*: Ki ez a két ember?

KOLOKÁNY: Könyörgöm alásan, én vak vagyok a félszememre. *(Ujját függőlegesen a szemére teszi.)*

HORVÁTH *(rácsap)*: Ki ez a két ember?

KOLOKÁNY: Tószegi Berci az egyik. Jajajaj!

HORVÁTH: Hát a másik?

KOLOKÁNY: Bodó Miska, jajajaj!

HORVÁTH *(a többire emeli a korbácsot)*: Ismeritek?

CIGÁNYOK: Ismerjük, ismerjük.

HORVÁTH *(leül és ír)*: Muzsikáltatok nekik. *(Nem kérdés.)*

GANGES: Csak néha.

CIGÁNYOK: Ritkán.

HORVÁTH: A Pogány-csárdában.

GANGES: Ott.

CIGÁNYOK: Ott.

HORVÁTH: Fehér László társaságában.

CIGÁNYOK: Nem, nem.

GANGES: Olyan muzsikus nincs instálom.

HORVÁTH *(főlemeli a korbácsot)*.

CIGÁNYOK: Úgy van, úgy van!

GANGES: Mulattak vele is.

HORVÁTH: Mennyi pénzt költöttek, mikor legtöbbet költöttek? *(A pipát letámasztja az asztal mellé.)*

CIGÁNYOK *(a vállukat vonogatják).*

GANGES: Azt csak a kocsmáros tudja.

CIGÁNYOK: Csak a kocsmáros.

HORVÁTH: Száz forintot is? *(Fölemeli a korbácsot.)*

CIGÁNYOK: Száz forintot is.

GANGES: Meglehet.

CIGÁNYOK: Meglehet.

HORVÁTH: Hányszor mulattak együtt száz forint költség körül? *(Fölemeli a korbácsot.)*

CIGÁNYOK *(összevissza)*: Egyszer. Tízszer. Háromszor.

HORVÁTH *(ír)*: Van-e még valami vallani valótok?

CIGÁNYOK *(összenéznek. Vállukat vonogatják).*

HORVÁTH *(Mihályhoz)*: Fehér Lászlót.

MIHÁLY *(el jobbra)*.

HORVÁTH *(ír)*: Menjetek. Holnap a tárgyaláson meg fogtok jelenni: ismétlitek a vallomást.

CIGÁNYOK: Igenis. *(Távoznak balra, de még látják, mikor Fehér László jobbról belép. Sajnákozón néznek reá s a fejöket csóválják.)*

IV.

Horváth, Miska, Berci, Fehér László, négy őr, Mihály.

(Utóbbi csak átmegy a színpadon, s a bal ajtón ki.)

LÁSZLÓ *(két őr között az íróasztalig megy. Öltözete ugyanaz, mint az első felvonásban. De a ruhája gyűrött, haja rendetlen. Egy-két fürt a homlokára lóg. Arca sápadt. Szeme alatt kék árnyék. Kezén-lábán bilincs. Hajadonfő).*

HORVÁTH: Minthogy már el vagy ítélve, nem kényszeríthetlek vallomásra, de mégis, ha könnyíteni akarsz a lelked, alkalmad van a bűntársaidat megnevezni. Ismered ezt a két embert?

LÁSZLÓ *(nyugodtan, bágyadtan)*: Az én falumból valók. *(A továbbiakban csak félvállról, szinte megvetéssel beszél a bíróval. Tehát nem néz a szemébe.)*

HORVÁTH: Cimboráid voltak?

LÁSZLÓ: Jópajtásaim.

HORVÁTH: Ők segítettek neked a báró lovának az elhajtásában?

LÁSZLÓ: Nem.

HORVÁTH: Gondold meg, hogy most már a siralomházban ülsz. Nemsokára a legfelső bíró *(az égre mutat)* előtt kell megjelenned: bűnpalástolással ne terheld a lelkedet! *(A két legény őreihez.)* Vezessétek őket ki.

MISKA, BERCI *(és a két őr el jobbra)*.

HORVÁTH *(mikor már az örök elmentek)*: Vallj!

LÁSZLÓ: Nem ezek voltak.

HORVÁTH: Nem?

LÁSZLÓ: Nem.

HORVÁTH: Hát nem ezek szoktak veled dárídózni?

LÁSZLÓ: Ezek is. Mindenki, aki mellém vetődött.

HORVÁTH: Hát ha nem ezek voltak a bűntársaid, ki volt az a másik kettő, aki megugrott?

LÁSZLÓ *(a csizmája orrára néz. A fejét büszkén fölemeli)*: Azt nem mondom meg.

HORVÁTH: Gondolj az Istenre, aki már holnap a szemed közé fog nézni. *(Szünet.)* Kik voltak a bűntársaid?

LÁSZLÓ *(emeltebb hangon)*: Nem mondom meg.

HORVÁTH *(dühösen)*: Megvonok tőled minden kedvezményt. Utolsó napodra sötétbe vettetek! Ételt, italt nem kapsz! Rothadt szalmáról, bűdös sötétségből még a másvilágra! Beszélj!

LÁSZLÓ *(dacosan néz a bíróra. Keményen)*: Nem mondom meg.

HORVÁTH *(csenget)*.

MISKA, BERCİ,       *(ujból megjelennek jobbról)*.

HORVÁTH: H  t nincs okotok tagadni többé: Fehér László rátok vallott. *(Figyelemmel nézi mind a hármat.)*

MISKA   s BERCİ *(megrezzennek és szemrehányóan néznek Lászlóra)*.

LÁSZLÓ: *(megrándul. Haraggal)*: Hazudik! Ne higgyetek neki! Ha t  zes vassal fenyeget, akkor se valljatok!

HORVÁTH *(ravasz mosolylyal)*: Elég. *(Miksa   s Berci   reinek.)* Vigyétek vissza őket!

LÁSZLÓ *(az öklét szorongatva áll a b  r   előtt)*.

MISKA, BERCİ *(jobbra el)*.

MIHÁLY *(a végszóra csaknem azonnal)*: Valami leány van itt, tekintetes uram. *(Beereszti Mancit.)*

V.

Horváth, Fehér László, Mancı

MANCI *(berohan f  lg  szban. Fuldokolva, zihálva, viharosan)*: Tévedés van főbíró uram. Tévedés! Sz  rny   tévedés! Hazudtam magának, bocsásson meg, de hazudtam!   rtatlan   ! Nem lopott    soha! Más helyett fogták el! Bocsássák szabadon! Meg fogom bizony  ítani, hogy ártatlan!

HORVÁTH *(humorral. A pipáját tisztítva)*: Azt bizony aligha bizony  ítod meg.

MANCI: Megbizony  tom!   n fogom megbizony  ítani!

HORVÁTH *(türelmetlenül)*: Ugyan ne p  pogj, iszen rajta   lt a lopott lovon. Maga se tagadta.

MANCI: De maga azt ígérte, hogy csak ráijeszti! Nem azt ígérte-e? Lászlóm, azt ígérte! Esküszöm, azt ígérte! Eressze el! Az örök Istenre kérem, bocsássa szabadon!

HORVÁTH (*hidegen a pipáját tömve*): El van ítélve.

MANCI (*a halántékához kap*): Halálra! Halálra! De az ítéletet fel lehet bontani. Mindent fel lehet bontani. Amit ember köt, ember felbonthatja.

HORVÁTH: Ez nem harisnyakötés.

MANCI: Oh Lászlóm, szólj hát te is. Mondd, hogy tévedtek! Mondd, hogy van lehetőség! Egy szót szólj, csak egy szót.

HORVÁTH: No elég! Mit kellett lenkedel itten!

MANCI: Valami mentséget, mentséget! Itt van, visszaadok mindent. Itt vannak a gyűrűk. Itt van a karperec. Itt az aranylánc, a fülbevaló. (*Leszórja a földre, a bíró lába elé.*) Átkozott kincsek! Csak ő maradjon meg! Ó! a nekem legkedvesebb! Eressze el!

HORVÁTH: Nem lehet, no!

MANCI: Oh, hogy ilyet tudtam tenni! Hogy a lábam nem vált kővé, mikor hozzámentem! Hogy a kezem nem gémberedett meg, mikor a kilincsét megnyomtam! Hogy a nyelvem nem némult meg, mikor megszólaltam! (*Lászlóhoz.*) Bocsáss meg. A harag elvakított. A vakság megőrijtett. De megbántam, megbántam. Mindent elkövetek, hogy megszabadítsalak! Sorra járom a bíróságot! Könyörögni fogok! A küszöbüket fogom csókolni! Bocsáss meg! Csak egy szót szólj! Hát nincs-e hozzám egy utolsó szavad?

LÁSZLÓ (*az egész jelenet alatt fásultan állt, s nem nézett Mancira, sem a bíróra. Most könnyedén oldalt köp (de nem Manci felé).*⁹)

HORVÁTH (*csenget Mihálynak*): Lódítsa ki!

MIHÁLY (*megfogja és kilökdösi*): Eredj a pokolba!

MANCI (*lökdösés közben*): Én juttattam ide, én juttattam a hóhér kezére! (*El balra.*)

VI.

Horváth, Fehér László, később Ganges

HORVÁTH (*hivatalos hangon*): Bort, dohányt, ételt kapsz, amennyi kell. Mi még a kívánságod, az utolsó kívánságod?

LÁSZLÓ (*közömbösen, a bíróra nem nézve, kisvártatva*): Semmi.

HORVÁTH: Mégis ha valamit akarsz, a bíróság teljesíteni szokta az utolsó kérelmet.

LÁSZLÓ (*kis szünet után. Maga elé nézve, tompán*): A hugomat szeretném látni.

HORVÁTH: Ha eljön, értesítem.

LÁSZLÓ: Szeretnék szólni vele, - de... nem ott, a siralomházban.

HORVÁTH: Beszélhetsz vele itten.

⁹ Figyelmeztetem a netalán túlbuzgó szereplőt, hogy itt csak egy könnyű fejmozdulatról van szó. Sem a közönség, sem a művészet érdeke nem kívánja, hogy bárki is pazarolja a nedveit.

MIHÁLY *(balról beszél)*: Az egyik cigány kíván valamit, tekintetes uram. *(Beereszti.)*

GANGES *(a hegedű a kezében)*: Csókolom a kezit-lábát, alázatosan könyörgök, hadd muzsikáljunk egyet Lacinak utóljára. Eleget muzsikáltunk neki pénzért, most ingyen.

LÁSZLÓ: Köszönöm Ganges. *(Mind a két kezét nyújtja, s megszorítja a cigány kezét.)*

HORVÁTH *(habozva nyúl egy könyvért)*: Nem tudom lehet-e? *(Lapoz.)* A törvényben nincs benn, hogy nem szabad. Tehát este nem bánom. Nappal, míg járnak, nem lehet. Kilenc után. De ne legyen lármás a muzsikátok és ne sokáig tartson.

GANGES: Instálom, csak egypár kedves nótáját muzsikáljuk el, meg egy új nótát, ha vidámodna tüle.

HORVÁTH: Jó, jó, hát megengedem.

GANGES *(el balra)*.

HORVÁTH: Van-e még valami kívánságod?

LÁSZLÓ *(bágyadtan)*: Semmi.

MIHÁLY: A tisztelendő úr. *(Beereszti.)*

VII.

Előbbiek. Pap

PAP: Hívatni méltóztatott.

HORVÁTH *(hivatalos hangon)*: A törvény rendelkezése szerint az elítéltnak pap kell.

PAP: Itt vagyok. Hallottam a szomorú ítéletet. Óhajtsz meggyónni, fiam?

LÁSZLÓ: Köszönöm. *(Büszkén.)* Meggyóntam én már a törvényszéknek, rám is adta a penitenciát. A jó Istennel majd elvégezem magam is.

HORVÁTH *(int, hogy Lászlót vezessék el. Elvezetik)*.

MIHÁLY *(tálcán uzsonnát visz be. Tányér. Mellette pohár bor)*: Valami zsidó van itt. *(Leteszi a tálcat az asztalra.)*

HORVÁTH: Várjon.

PAP: Azért jövök. Majd ha elcsendesedik a siralomház, magába száll.

HORVÁTH: Kemény nyakú kölyök!

PAP: Éjfél felé eljövök. *(Kezet fognak. El balra.)*

HORVÁTH *(falatozik a következő jelenet közepe tájáig, de nem kapkodva)*

VIII.

Horváth, Salamon

SALAMON: Alázatos szolgálja vagyok tekintetes főbíró úrnak. Jónapot kívánok.

HORVÁTH: Már a Fehér László ügyében hivattalak, de nem találtak otthon.

SALAMON: Vásáron voltam, kérem alázatosan. Azonnal idesiettem. Különben, ösmerem én Fehér Lászlót? Csak most hallottam emlegetni, hogy valami akasztófára való. *(Később.)* Jó étvágyat kívánok.

HORVÁTH *(ír)*: Grünthal Salamon... Lakos... Mózes vallású... Mi a foglalkozásod?

SALAMON: Mindenféle kereskedelem, adás-vevés. Mi volna egyéb?

HORVÁTH: Lókupec vagy.

SALAMON: Mondom, adás-vevés. Nekem mindegy, ha ló, ha csirke, ha búza. Amit fordítani lehet. Nem így van, kérem alásan?

HORVÁTH: Kitől vettél legutoljára lovat?

SALAMON: Kitől vettem volna? Parasztemberekől, kérem alázatosan. A nevöket nem kérdeztem. Érdekel engem a nevök? Engem csak a ló neve érdekel.

HORVÁTH: Milyen formájú emberek voltak, milyen korúak?

SALAMON *(vállat von)*: Tudhatom én? Setét volt, kérem alázatosan. Én csak kis lámpással mentem ki, kérem alázatosan. Minek nézzem én a paraszt formáját? Engem a ló formája érdekel.

HORVÁTH: Mégis, körülbelül milyen idős emberek voltak?

SALAMON: Tudom én? Kérdezem én az eladó korát? Én a ló korát kérdezem kérem alázatosan.

HORVÁTH: Mégis csak láttad őket.

SALAMON: Hogy láthattam volna? Látok én setétben? Vagyok én egy macska, kérem alázatosan?

HORVÁTH: Dehát mindig csak nem mentek setétben?

SALAMON: Mikor hogy.

HORVÁTH *(élesen nézne, de mégis egyszerű hangon)*: Tehát többnyire sötétben mentek?

SALAMON: Aki sötétben, sötétben. Rendelhetem én, hogy mikor jöjjön? Vagyok én egy törvényszék? A paraszt nappal dolgozik, este ráér. Mondhatom én neki, hogy este dolgozzon?

HORVÁTH: Tehát *(írva)* többnyire sötétben.

SALAMON *(ijedten)*: Kérem: jobb lenne talán világosan írni. Én csak azt mondtam: „is, is”, sötétben is. Kérem, valami tévedést ne méltóztassék írni.

MIHÁLY *(beszól.)*: Egy másik leány van itt, tekintetes uram.

HORVÁTH: Pecséttel?

MIHÁLY: Nem, csak úgy jött.

HORVÁTH *(élénken)*: Mingyárt. *(Csenget.)* Holnapig itt maradsz, Salamon. Most nincs időm folytatni.

SALAMON *(ijedten)*: Csak nem akar becsukni a tekintetes úr? Nem vagyok én egy becsületes ember? Bizonyíthat énrám valaki valamit? Loptam én egy lovat? Én nem loptam egy lókefét se.

ŐR *(belép jobbról)*.

HORVÁTH: Holnap délelőtt folytatjuk. *(Int az őrnek.)*

ŐR *(jobbfelé tuszkolja Salamont).*

SALAMON: Kérem, kérem, nekem is van szállásom. Van énram valami bűn? *(Jajgat.)* Kérem alásan! *(El az őrről. A kiabálása elmuló módon hangzik kívülről.)*

IX.

Horváth, Anna

HORVÁTH *(az íróasztal mellett áll s pipát töm).*

ANNA *(balról jön. Piros cipő, fehér alapú virágos szoknya, a vállán rózsaszínű meleg kendő, hátul csomózott. Az arca halvány. A kezében az első felvonásbeli két tányér. Szomorú, de mégis kedveskedő mosolygással megy Horváthhoz, esdekelve néz rá és eléje nyújtja a két tányért):* A bátyámért jöttem.

HORVÁTH *(örömmel nézi):* Óh, gyönyörűm! Oszt mit akarsz evvel a sok pénzzel?

ANNA: Magának hoztam.

HORVÁTH: Nekem?

ANNA: Eressze el a bátyámat.

HORVÁTH: Nem lehet azt kedves.

ANNA: Ha maga akarja, mindent lehet. Maga fogta el, maga szabadíthatja meg. *(Kérlelőn.)* Akarja! Eressze el! Eressze szabadon!

HORVÁTH *(a pipát leteszi a beszéd alatt s megöleli Annát).*

ANNA *(mozdulataival fájdalmasan tiltakozik).*

X.

Előbbie, Mancí

MANCI *(kívül. Ideges, sikoltozó hangon):* Eresszen be! Eresszen be! Ő mondta, hogy térjek vissza! Isten bizony ő mondta! *(Belép. A bíróhoz elfojtott sírással):* Hol kezdjem? Kinél? Mondja meg, hova menjek? Megyek a nádorig, a királyig!

ANNA *(bámulva néz rá. A két tányért leteszi a diványra, vagy a kredencre).*

MANCI: Megkopogtatok minden ajtót! Megzörgetek minden kilincset! Lehetetlen, hogy őt megöljék egy-két hitvány lóért, egy pár rongy tinóért!

ANNA *(a szeme rámered Mancira. Mély lelki megrendüléssel; vádlón rámutatva):* Te árultad el!

MANCI *(összerezzen. Megtörten):* Én. *(Nem néz rá.)*

ANNA: Te vitted a romlásba! Bűnbe! Gyalázatba!

MANCI: Én. Én. *(Nem néz rá.)*

ANNA: Te hálóztad be! Te vesztetted el! Rongy úti cifra! Piszok! Piszok! Piszok!

MANCI *(letérdel Anna elé és most már ránéz; tenyerével a mellét veri lihegve)*: Köpj a szemem közé! Megérdemlem! Rúgj fel! Taposs el, mint a férget! Ez nekem jól esik!

ANNA *(sírásba rezgő hangon)*: Átkozott, átkozott! Megölted a bátyámat!

MANCI: Szabadítsd meg! Szabadíts meg! Te fehér lélek! Te földön járó angyal! Tégy csodát! És én csókolni fogom lábadat! *(A lába felé hajol)*

ANNA *(utálattal, szinte sikoltva)*: Hozzám ne érh! Bűn még a leheleted is!

MANCI *(könyörgőn)*: Könyörülj!

ANNA: Hozzám ne érh, mert megütlek!

MANCI *(feláll)*: Óh, hát pusztuljak el! Sodorjon el a fákat tördelő szél! *(Rogyadazva kifelé megy, balra.)* Nyeljen el a mocsár! Borítson el az átok! *(El.)*

ANNA *(haragtól lihegő kebelével áll és néz utána. Aztán csendesen, mintegy magában)*: Oh, nyomorult. Ahova lép, a Mária-kép is megfordul a falon. *(Bágyadtan a falra néz. Aztán újra fölveszi a két tányért. Az első szavakat csendesen, aztán fokozódó hévvel)*: Fogadja el, csak mentse meg! Legyen a magáé a házunk is, a kertünk is, a bátyám sárga lova, az én gyűrűm, amit az anyámtól kaptam, minden, minden! Mindent odaadok.

HORVÁTH *(átöleli. Hangsúlylyal)*: Mindent?

ANNA: Még ezt a rajtam lévő selyemkendőt is. Elbujdosok vele világgá, csak szabadítsa meg.

HORVÁTH *(a fülébe súg... A súgást folytatva)*: Akkor megszabadul.

ANNA *(összerándul. Bágyadtan, annélkül hogy ránézne)*: Mit mond? Nem értem.

HORVÁTH *(újra súg)*.

ANNA *(dermedten áll. A két karja erőltlenül lebecsátkozik. A tányérból leömlik a pénz. A két tányér is lehull. Annélkül, hogy a bíróra ránézne, halkan, fájdalmasan)*: Nem. *(A fejével nemet ingatva, lehajtott fejjel, lassan, szomorúan, alvajáró arccal kimegy balra. Mindez hosszan történik.)*

HORVÁTH *(lángoló szemmel néz utána, aztán mikor kilépett, újra fölveszi a pipáját s tovább tömi. Szünet. Csenget.)*

MIHÁLY: Tess parancs.

(A színpad kissé elsötétedik.)

HORVÁTH *(fásultan)*: Elment már az a leány?

MIHÁLY: Még utólérhetem.

HORVÁTH: Mondd, hogy a bátyja kívánja látni, térjen vissza. Egyúttal szólj az öröknek, hogy vezessék ide az elítéltet. *(Rágyújt és ír.)*

MIHÁLY *(El.)*

XI.

Horváth, egy asszony, később Fehér László és Anna

ASSZONY *(öreg. Balról jön és lámpást hoz. A lámpásnak ernyője legyen, hogy a nézők szemét ne kínozza. Leteszi az asztalra, s körülpillant a padlón.)*

HORVÁTH: Szedje fel ezt a holmit, s rakja be a szekrénybe.

ASSZONY *(felszedi. Azalatt szünet).*

LÁSZLÓ *(a két örrel belép).*

HORVÁTH *(közömbösen)*: A hugod itt van.

LÁSZLÓ *(megrebben s körülnéz, aztán a bal ajtó felé lép)*: Hol?

ANNA *(belép. Fájdalmas kiáltással)*: Bátyám! *(Zokogva a karjaiba omlik.)*

LÁSZLÓ *(betegesen)*: Annuskám! Eggyetlenem! *(Az előtér balfelén állanak.)*

(Hosszú szünet.)

ANNA: Oh, hogy így kell magát látnom!

LÁSZLÓ: Örökre elválunk!

ANNA. *(keze a láncra téved. Fájdalmasan)*: Lánc! Lánc! *(Ajkához emeli.)*

LÁSZLÓ: Holnap leoldja a halál.

ANNA: Könyörögjünk, jöjjön, könyörögjünk a bíró úrnak. *(Vonszolja a bíróhoz.)* Bíró úr, főbíró úr! *(Térdre hull. Fuldokolva, zokogva.)* Könyörüljön rajtunk! Hiszen magának is emberi szív van a mellében! Lásza, nekem egyetlen bátyám ő! És mink annyira szeretjük egymást! Árvák vagyunk, és ő miattam tévedett! Én is bűnös vagyok, vagy ő is ártatlan! Könyörüljön! A magas égből is lenéz a jó Isten! Mindenünket odaadjuk. Bátyám, esdekелjen maga is. Térdeljen le. Hiszen maga okosabb. Fogadja meg szent erős esküvel, hogy nem vét többet soha. Vesszen el mindenünk. Csak a pusztá életünk maradjon. Térdeljen le. *(Húzza az ingujjnál, vagy gatyaszélnél fogva.)*

LÁSZLÓ *(kínosan)*: Hagyd abba. Nem segíthet énrajtam már az Isten se.

ANNA *(bágyadtan)*: De segíthet! Ő mondta, hogy segíthet. *(Kézét a mellére szorongatva.)* Csak tőlem kíván olyat... olyan valamit... *(Félelemmel a bátyjához símul, s arcát a mellére szorítja.)*

LÁSZLÓ *(megrándul. Indulatosan)*: Ne higgy neki! Ne higgy a gaz kutyának! Hamis ennek a mája is.

ANNA *(a bíróhoz)*: Könyörüljön! Oh, ne kívánjon lehetetlent! lehetetlent!

LÁSZLÓ: Félj tőle, mint a sási kígyótól. *(Ellöki.)* Eredj haza! *(Ordítva s a láncát rázva.)* Haza rögtön! *(Toppant.)* Én parancsolom!

ANNA *(ijedten föláll s hátrál).*

LÁSZLÓ *(toporzékolva)*: Haza tüstént!

ANNA *(a fejét lehajtva, engedelmesen indul).*

LÁSZLÓ *(utána néz mereven. Mikor Anna az ajtóhoz ér, fuldokolva, zokogva, a karját kitárva):* Várj! Még egyszer hadd öleljelek szívemre. *(Magához öleli.)* Isten áldjon meg! Isten áldjon meg! *(Hosszan megcsókolja a homlokát s elfordultan eltolja magától.)*

ANNA *(a kötényt arcára borítva, lassan el balra.)*

LÁSZLÓ *(fölemeli a fejét. Utána néz, aztán maga is megindul. Jobbra el.)*

(Szünet.)

XII.

Horváth, Mihály, később Dömötör és Luca

MIHÁLY *(a rendező jelére belép. Az uzsonna-tányérat szedi össze):* Mit lödörög itt az a tésztaképu lány, ki meg be, mint az Orbán lelke?

HORVÁTH *(pajkosan):* Hagyja öreg, hadd járjon. Be se jelentgesse. Kend is vót tán valami-kor fiatal ember!

MIHÁLY *(legyint):* Hun van a mán, tekintetes uram. *(Kinyitja a bal ajtót. Nevet.)* Ehun-e: megint egy lány! *(Bebocsátja Lucát és Dömötört s el.)*

LUCA: Jó estét kívánok. *(Körülpillant.)* Annát keresem. Rokonom. Az Annát.

HORVÁTH: Talán a bátyjánál van, a siralomházban.

LUCA *(ártatlanul):* Éppen most jövünk onnan. Beszéltünk szegény Lászlóval. Azt mondta, hogy Annát tüstént vigyük haza. *(Körülpillant.)* Tüstént...

DÖMÖTÖR *(komoran):* Vigyük haza.

HORVÁTH *(boszusan vállat ránt):* Hát vigyétek. Mit mászkáltok itt!?

LUCA *(félénken):* Nem találjuk. Annyi folyosó van itt. Meg László bátyám azt mondta, hogy itt is keressük.

DÖMÖTÖR *(nehéz hangon):* Az a leány nekem menyasszonyom!

HORVÁTH *(zsebre teszi a kezét, a hasán kifeszíti. Kötekedően szembeáll):* Hát aztán: Mér mondd ezt nekem ilyen magossan?

DÖMÖTÖR *(szintén kifeszíti a mellét):* Azér, mer nekem ő a menyasszonyom. *(A mellére csap.)*

HORVÁTH: Hát aztán?

DÖMÖTÖR *(a keze megrándul):* Mer a menyasszonyomat nem engedem!

LUCA *(csillapító mozdulat.)*

HORVÁTH *(mérgesen):* Mi az a „nem engedem”? Hogy mersz velem így beszélni, paraszt!

DÖMÖTÖR: Tudom, mit beszélek. Azt is tudom kivel. *(Ordítva.)* Hol a menyasszonyom? *(Az öklét összeszorítja.)*

LUCA: Döme! Döme! Dömékém!

HORVÁTH: Hát majd útbaigazítlak. *(Arcul akarja csapni.)*

DÖMÖTÖR *(gyors mozdulattal torkon ragadja és leteperi)*: Az én Annám nem kerül horgodra, pokolra való! *(Zöcsköli:)* Az én bárányomat nem eszed meg! Beléd fojtom a szuszt, mielőtt megennéd! Leányok farkasa! Ragadozó állat!

XIII.

Előbbiek, Mihály, Örök

MIHÁLY *(jobbról, örök balról berohannak, s elválasztják Dömét a bíróról)*: Ajnye az istenfáját! Hát mi ez!

LUCA *(a jelenet alatt a kezét tördelte és kiabált)*: Döme! Döme!

HORVÁTH *(a ruhájáról a port veregetve)*: Vessétek ezt a veszett ökröt tömlöcbe! Majd megtanítom én, mit tesz bíróra kezét emelni!

ÖRÖK *(elviszik Dömét, aki küzd velök)*.

DÖMÖTÖR: Ne bántsatok! Nem én vétettem. Ő vétett, a kutya. *(El.)*

LUCA *(a szoba közepéig kíséri Dömét)*.

HORVÁTH *(mosolyogva, Luca arcát megsimítva)*: Hogy is hínak, szentem?

LUCA *(elkapja az arcát)* Úgy hínak, hogy Nenyúljhozzám. *(Végignézi s balra el.)*

MIHÁLY *(visszatér jobbról s kefért fog)*: Az istenfáját neki. Nem ütötte tán meg a tekintetes urat? *(Keféli.)*

HORVÁTH: Nem csak eldöntött az a marha a rohanásával. Holnap ne adjatok neki se enni, se inni. Majd megjámborodik, mint a megdobott kutya.

(Kívülről, balról kopogtatás.)

MIHÁLY *(az ajtót feltárja. Bejelentő hangon)*: A hóhér.

XIV.

Horváth, hóhér

(Ezt a jelenetet arra gondolva írtam, hogy Fehér Anna a folyosón a hóhérral találkozik és így az utolsó jelenet alapozottabb. A színjátésszók azonban nem tudják olyan árnyékszerűen megjátszani, mint én gondoltam, miért is jobb, ha kihagyják.)

HÓHÉR *(balról jön. A szoba már oly homályos, hogy a hóhér alakja csak vörösesbarna árnyékként látszik benne. Köszönés nélkül meghajol)*: Most érkeztem.

HORVÁTH *(rendelkező, hideg hangon)*: Átvette a parancsokat?

HÓHÉR: Át. Még az éjjel fel kell állítani a dombon az akasztófát.

HORVÁTH: Holnap még gondoskodjanak fáról. Holnapután, lehet, hogy a két cimboráját is fel kell kötni.

HÓHÉR: Értettem. *(Meghajol, s el.)*

XV.

Horváth, az asszony és Mihály, később Anna

HORVÁTH *(fel-alá járva pipázik).*

MIHÁLY *(az asszonynyal belép. Az íróasztalt középről átteszik a bal ajtó mellé. Mihály a mosdóba vizet önt s törülközőt akaszt fel. Munka közben beszél):* Ma sokat dőgoztunk, tekintetes uram.

HORVÁTH: Jócskán, öreg.

MIHÁLY *(kiszáratva):* Hány órákor költsem fel, tekintetes uram?

HORVÁTH: Valamivel hamarabb, mint ahogy virrad.

MIHÁLY Hát még sötétel. *(Nem kérdés.)*

HORVÁTH: Öt órákor.

MIHÁLY *(szünet a munka végeztéig):* Jóéjszakát, tekintetes uram. *(El.)*

AZ ASSZONY *(kihuzza a divány fiókját. Ágyat vet a diványra. Fehér, gyüretlen párna, kettő; széles, kék paplan. Széket igazít a divány mellé. Aztán):* Jóéjszakát, tekintetes uram. *(El.)*

HORVÁTH *(ásít).*

(Kívül, kissé távol, halk zene, a ballada zenéje szólal meg: „Fehér László lovat lopott”. Dallama: Bartalus. Magyar népdalok VI. kötetben.)

HORVÁTH *(hallgatódzik, az első versszak végéig, aztán leteszi a pipát. Újra ásít. A kabátját leveti és a székre teszi. Maga is leül. Az ajtónyílásra megfordul. Örvendő, mosolygó arc.)*

ANNA *(belép. Kezét a mellére téve, lehajtott fejjel megáll, az íróasztalhoz támaszkodva. Aztán ingadozó lépéssel meg-megállva, megy a bíró felé. Útközben lassan fölemeli a fejét és a szeme felső pilláin át fájdalmasan néz Horváthra, aztán mintha utóljára határozna, a középről gyorsabban megyen, de rogyadozó lábbal, két kezét a mellére szorítva, és eléje omlik (földre-ülés formán) s a fejét a bírónak a térdéhez hajtja¹⁰)*

(Kárpit.)

¹⁰ Kérem a bírót, hogy lehetőleg mozdulatlanul üljön, és se a lábát, se a kezét ne mozgassa. Senkit sem érdekel, hogy ő mit csinál. Minden szem Annán van, tehát ne zavarja a figyelmet. Mindössze akkor mozdul, mikor Anna már leomlott. A kezét akkor gyöngéden Anna vállára, vagy fejére emeli.

HARMADIK FELVONÁS.

(Piros virradás. A divány belső felén féloldalt fekvé alszik Anna. A haja ki van bontva. A takaró-paplan hónaljáig ér. A piros fény az arcára világol. A csendességben házi csengő szól tompán. Ajtók nyíladoznak. Zűrzavaros emberi hangok. Lánccsörgés. Katonai csapat ütemes lépése egy dobnak menetelő, sokáig enyésző halk pergésében. Utána hosszú csend. Dobpergés (több dob pereg egyszerre), nem ütemesen, jó távol, de azért lármás.)

I.

Anna egyedül

ANNA *(fölnyitja a szemét. Fásult mozdulattal vonja át a kezét a homlokán. Félkézzel föltámaszkodva, bámulva néz a szoba közepére, aztán körül. Rebegve):* Bíró úr, főbíró úr, hol van? *(A két tenyerét arcára tapasztja, aztán reszkető sóhajtással lebocsátja az ölébe. A széken heverő ruhái közül fölveszi az alsószoknyát, ültében magára ölti, aztán kifordul a paplan alól s megköti a derekán. Felhúzza a cipőjét. Mindezt bágyadt mozdulatokkal, kábult arccal.)*

II.

Anna, Apolló néni, később Mihály

APOLLÓ *(óvatosan benéz):* Anna! Anna! *(fájdalmasan.)* Az Istenért! Itt vagy? *(Előbbre lép.)*

ANNA *(összerezzen. A kezét az arcára takarja. Vonaglik.)* Menjen, menjen innen! *(Kinosan.)* Szégyellem magamat! Menjen, az Isten áldja meg!

APOLLÓ *(zavarodott arccal visszahúzódik).*

ANNA *(idegesen húzza tovább a cipőjét).*

MIHÁLY *(benyit. Valamit keres nyugodtan).*

ANNA: Hol a főbíró úr? Hova ment? *(Idegesen.)* Mi történt?

(Távoli erős dobpergés. Sok dob.)

ANNA *(elréműlten hallgat. Kiáltva):* Mit dobolnak! MÉR dobolnak? *(Megragadja Mihályt.)* MÉR dobolnak így? Mondja meg! Hol van a bíró úr?

MIHÁLY *(Eltasztatja):* Ugyan eredj a fenébe. *(El. Kulcssettentés hallatszik.)*

ANNA *(az ablakhoz rohan. Letépi a kárpitot. Elmeredő szemmel hátrál és sikolt):* Megálljatok! Várjatok! Ne öljetek! A királyhoz... a királyhoz! *(Az ajtót kétségbeesetten rázza. A másik ajtóhoz rohan.)* Eresszenek ki. Segítség! Segítség! *(Az ajtó nem enged. Fut vissza a másik ajtóhoz. A szoba közepén hirtelen megáll: Örjögő lázasan, szaggatottan.)* Isten! Miatyánk egy Isten! *(A fali képhez fordul.)* Mária! Szűz anyám: édes égi anyám! A te fiad... *(Az íróasztalon levő feszülethez rohan. Térdre hull előtte. Lihegve.)* Jézusom! Krisztusom! Istennek szent fia. A bátyám... az én bátyám... *(Üvöltve.)* Megölik!... Segíts! Könyörülj! A latort megszabadítottad! Csodatevő Krisztus! Szabadítsd meg a bátyámat! Az én jó bátyámat. *(Elkapja a*

feszületet. Csókolja minden szó után.) Jézus! Isten fia. Csodatevő Jézus! Hatalmas Krisztus! Könyörülj! Segíts. *(Leteszi¹¹ a földre. Ráborulva csókolja.)* Isten szent fia. Könyörülj, keresztre feszített Krisztusom!

(Lélekharang csendül hosszan.)

(Az ablakhoz rohan. Sikoltva hátrál. A feszület lehull a kezéből. Arcát iszonyodva takarja el. Elájul.)

(Hosszu szünet.)

III.

Anna, Horváth

HORVÁTH *(térdig érő fekete, magyar köntösben, kardosan belép. Iratot tesz le az asztalra. Annára néz):* Tudja már. *(Sietve leveti a köntöst, beakasztja a sifonérba. A kardot is felakasztja.)*

ANNA *(ocsúdik. Végigsimítja a homlokát s elhalt arccal, lecsüggedt fővel ül, aztán rámered a bíróra.)*

HORVÁTH *(Érzéstelenül):* Mindent megtettem galambom, mindent elkövettem, de hiába. Hiába volt minden erőlködésem. *(A vállát vonogatja.)*

ANNA *(elmeredt szemmel, növekvő hangon, térdelve, kezét irtózáttal maga elé nyújtva, minden mondat után nagy lélekzetvétellel. A jelzett hangsúlylyal):* **Kénköves tűz** legyen ágyad!... **Mérges kígyó** hálótársad!... **A fejedre dögvész szálljon!**... **Föld** előtted **sárt** okádjon!... **Haragos ég rád** morogjon!... **Tüzes villám rád** lobogjon!... **Koporsódból holt kikeljen!**... **Véres szemmel rád meredjen!**... **A szívedbe gyilkot verjen!**...

(Meredten néz rá, míg négyet olvasunk, aztán felugrik s lecsapó mozdulattal felragadja a papírvágó kést és Horváthot mellbe döfi.)

HORVÁTH *(a melléhez kap):* No-no! *(Iránytalanul bukdácsolva rogyadozó lábbal megy a jobboldali ajtó felé. Ott arcra bukik és mozdulatlan marad.)*

ANNA *(lerogyik térdre, balfelé néző arccal, s a sarkán ül. A kést iszonyodva nézi):* Vér... vér... vér... *(Csak a szája mozog így, mert ezt nem hangosan mondja, csak a szemével. A tör lehull a kezéből. Maga elé meredő szemmel megkövülten néz.)*

(Szünet. 1, 2, 3, 4, 5.)

IV.

Előbbiek, Mihály, később Fábián bácsi, Luca, Apolló, Veron néni

MIHÁLY: Tekintetes uram. *(Bámulva áll meg. A bíróhoz siet. Visszanéz Annára.)*

APOLLÓ *(belép. Utána Luca és a szülői):* Itt van. *(Elszörnyedve.)* Anna! Annuskám!

¹¹ Nem leállítja, mert hiszen akkor beleütné a fejét.

VERON, LUCA, FÁBIÁN: Anna!

VERON *(fölemeli. Luca megfogja jobbról a derekánál, átölelve tartja).*

ANNA *(feléled. Meredt szemmel néz folyton maga elé. Egyszerre megélénkül, s öröme változó arccal, maga elé beszél egy láthatatlan valakihez):* Bátyám! László bátyám!... Óh, csakhogy itt van! Itt van! Itt van! Megszabadult! Menjünk innen! Menjünk el erről a fekete helyről!... Menjünk egy szebb világba. Virágos világba,... ahol csupa liliom nyílik... Menjünk... Vezessen... *(Boldog arccal, elmeredt szemmel, kezét a láthatatlannak nyújtva, indul jobbra. Ott megfordul és a szellem kezét a másik kezébe veszi. Tovább halad balra.)* Vezessen...

(Kárpit.)